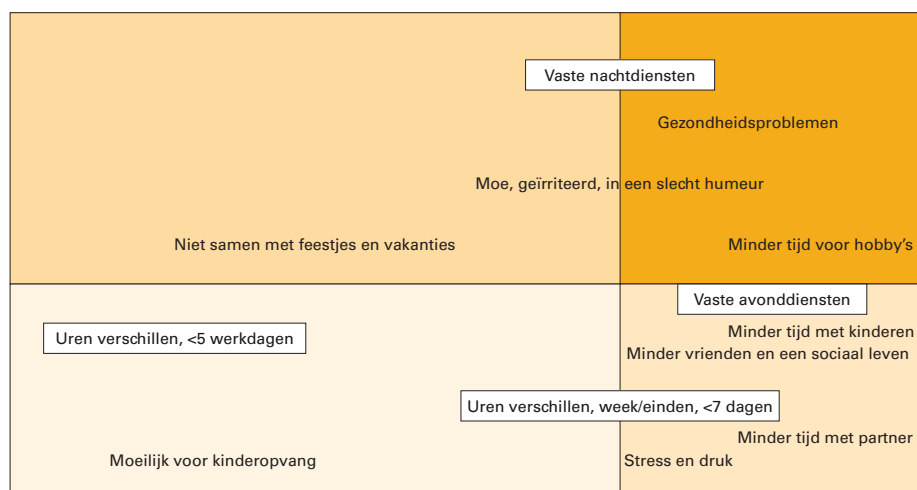

Liefde in een 24-uurseconomie

MELINDA MILLS EN KADRITÄHT

De afgelopen decennia hebben radicale veranderingen laten zien op het gebied van werk- en gezinsleven. De 24-uurs economie heeft een groei van het aantal niet-standaardwerkroosters met zich mee gebracht. De invloed daarvan zorgt voor meer conflict en ontevredenheid, in het bijzonder voor vrouwen met kleine kinderen die werken met onregelmatige werktijden, en mannen met weekenddiensten. Maar stellen ontwikkelen ook creatieve strategieën om samen te zijn.

Correspondentieanalyse van niet-standaardwerkroosters met de negatieve aspecten van niet-standaardwerkroosters

HET ONDERZOEK

De vraag of niet-standaardwerkroosters de mate van relationele tevredenheid en conflict van Nederlandse stellen beïnvloeden is onderzocht door gebruik te maken van zowel kwantitatieve data van de eerste ronde van de NKPS (N=2.656 stellen) en aanvullende individuele kwalitatieve interviews (N=36; 2006) en interviews met een selectie van stellen uit de individuele interviews (N=14; 2007) die niet-standaardwerkroosters hebben. Dit kon vervolgens worden aangevuld met correspondentieanalyse van de interviewtekst. Correspondentieanalyse wordt in het Engels ook wel aangeduid als 'perceptual mapping' of 'principal components analysis of qualitative data'. De correspondentiekaart (figuur) laat zien hoe verschillende categorieën zijn geclusterd rondom negatieve aspecten van niet-standaardwerkroosters. Deze bevindingen komen voort uit een zogenaamde 'principal components analysis'. Het gaat hier om een maat voor de correlatie tussen negatieve aspecten en de typen werkroosters.

Niet-standaardwerkroosters hebben betrekking op mensen die niet, zoals het grootste deel van de samenleving, en vaak ook de partner, familie en het sociale netwerk, op standaardtijden werken, buiten een vaste werkdag van 9 tot 5 (bijvoorbeeld in de avonden, nachten, of met wisselende werkroosters) of op niet-standaardwerkdagen (zoals zaterdag en/of zondag). De opkomst van deze niet-standaardwerkroosters heeft directe gevolgen voor partnerrelaties en het gezinsleven.

Eerdere studies uit de Verenigde Staten stelden vast dat er vaak meer conflicten zijn tussen partners wanneer een van de of beide partners onregelmatige werkroosters hebben, dat de partners ook minder tevreden zijn over de relatie en dat de kans op echtscheiding groter is. De druk van niet-standaardwerkroosters op relaties wordt vaak geassocieerd met een gebrek aan medeleven, het (niet) vervullen van of een overbelasting van huishoudelijke taken. Dit kan leiden tot negatieve gevoelens van schuld, angst, eenzaamheid, depressie en teleurstelling die op hun beurt zorgen voor spanningen in relaties.

Love it or leave it

Uit de NKPS-gegevens blijkt dat er twee typen werkenden met niet-standaardwerkroosters zijn. De eerste groep heeft een hekel aan het draaien van nachtdiensten en vindt uiteindelijk een weg om de nachtdiensten te ontvluchten, of zou ze het liefst willen ontvluchten. Dit is vaak gerelateerd aan de mogelijkheid om zelf de werkuren en het type werk te bepalen. De interviews resulteerden in individuele verhalen als illustraties van dit punt. Zoals de figuur laat zien, noemen mensen in vaste nachtdienst vaak de negatieve

invloed van het soort werk op hun gezondheid en vermoeidheid, terwijl mensen met vaste avonddiensten de nadruk leggen op minder tijd voor hobbies, kinderen en vrienden. Zoals een vrouwelijke verpleegster zei:

“Als je het nooit hebt gedaan is het moeilijk te beschrijven, maar je komt altijd op een punt tijdens een dienst, zoals ik altijd zeg, dat je het idee hebt dat je dood gaat.”

De figuur en de interviews laten ook zien dat degenen die tijdens de weekeinden en vakanties werken de meeste stress en moeilijkheden ervaren. Dit ligt aan het feit dat ze niet bij hun partners en families kunnen zijn. Mensen met minder dan vijf werkdagen en verschillende uren ondervinden vaak moeilijkheden met kinderopvang.

De tweede groep, grotendeels mensen zonder kinderen, met meer partnersteun of een full-time-huisvrouw/-man als partner, heeft duidelijk voorkeur voor nachtdiensten. Zoals een fabriekswerker die nachtdiensten draaide stelde: *“Tijdens de nachtdiensten zijn het dag- en contractpersoneel allemaal weg. Je bent daar gewoon met je collega's zonder gestoord te worden en zonder veel gedoe. Dat is mooi...Je hebt de vrijheid om te doen wat je wilt doen, zonder veel gedoe...”*

Naast het hebben van een voorkeur voor deze uren en schema's waren er andere belangrijke redenen om niet-standaard uren te werken. Deze behelzen onder meer de wens om ten minste één ouder thuis te hebben bij de kinderen, en een keuze voor bepaalde beroepen waaraan onregelmatige schema's zijn verbonden.

De positieve kant van het conflict

Analyses van de surveygegevens laten zien dat mensen met niet-standaardwerkroosters meer verhitte discussies en ruzies hebben. Conflicten vervullen echter een belangrijke functie, zo blijkt uit diepte-interviews. Openlijke discussies en ruzies bijvoorbeeld zijn een belangrijke strategie om problemen op te lossen en om elkaar beter te begrijpen. Er is dan ook geen significant verschil gevonden in tevredenheid tussen relaties waarin een partner niet-standaardwerkroosters heeft en andere relaties. Zoals een mannelijke partner van een vrouw die vaste avonddiensten werkte zei: *“Ik vind het belangrijk dat je irritaties en dat soort dingen ervaart. Ja, het is dat je gewoon jezelf kan zijn en dat je kan zeggen wat je wilt zeggen.”*

Geslacht doet er toe

De impact van onregelmatige werkuren verschilt voor mannen en vrouwen. Mannen die

onregelmatig werken geven in hogere mate aan dat ze ontevreden zijn met het gebrek aan tijd die ze aan partner en familie kunnen besteden of met hen kunnen doorbrengen. Dat leidde bij mannen echter niet tot meer conflicten in de relatie. Partners en kinderen kennen vaak ook geen andere situatie. Zoals een vader en iemand die diensten draait het stelde: *“De kinderen weten niet anders dan het feit dat ik diensten doe. Ze weten niet wat een ‘normale’ vader is...Niet de normale tijden, ze weten niet anders.”*

Relaties waarin vrouwen avonddiensten draaiden kenden daarentegen wel significant meer conflicten, vooral wanneer ze ook meer uren werkten. Conflicten werden in het algemeen toegeschreven aan de praktische en agenda-moeilijkheden en ruzies aan de grotere mate van huishoudelijke taken die mannen vervullen.

Ochtendverjaardagspartijen en antwoordapparaatrelaties

Een andere belangrijke conclusie uit de surveygegevens en interviews was dat, vooral voor vrouwen, de aanwezigheid van jonge kinderen resulteerde in meer conflict en ontevredenheid in partnerrelaties. Dit komt overeen met de bevindingen van eerder onderzoek. Vrouwen plannen vaak hun eigen werk om het gezin heen, resulterend in een onmogelijk dubbele-

ven van fulltime werkende en fulltime moeder. Zoals een verpleegster die 30 uren nachtdienst draait opmerkte: *“Het is absoluut verwonderlijk, op school vragen ze altijd of ik ook werk, omdat ik altijd op school ben.”*

De niet-standaardwerkroosters leiden voor veel stellen tot een ‘estafette-ouderschap’. Op die manier zijn ze er zeker van dat er altijd één ouder bij de kinderen is en ze geen gebruik hoeven te maken van dag- of naschoolse opvang. Niet-standaardwerkroosters maken het zo mogelijk dat elke ouder meer tijd met de kinderen kan doorbrengen. Zowel de statistische resultaten als de kwalitatieve interviews lieten zien dat vooral vaders van wie de partners niet-standaarduren werken meer tijd aan de kinderen en het huishouden besteden dan vaders van wie de partners overdag werken. Families ontwikkelen creatieve strategieën om samen te zijn, zoals gezamenlijke familie-‘diners’, tijdens de lunch, ochtendverjaardagspartijen, sms- en antwoordapparaatrelaties voor het inroosteren van vrije tijd en familieagenda’s. Op deze manier overwint liefde ook in een 24-uurs economie.

Dr. M. Mills, Universiteit Groningen.

E-mail: m.c.mills@rug.nl, en **drs. K. Täht**, Vrije Universiteit Amsterdam. E-mail: k.taht@fsw.vu.nl

Momenteel werken meer dan 190 onderzoekers uit binnen- en buitenland aan de analyse van de NKPS-gegevens waarop een aantal van hen zal promoveren. De volgende proefschriften zijn inmiddels voltooid:

- Helga de Valk. Pathways into adulthood. A comparative study on family life transitions among migrant and Dutch youth. 2006.
- Amanda Helderma. Continuities in home ownership and residential relocations. 2007.
- Marieke Voorpostel. Sibling support. The exchange of help among brothers and sisters in the Netherlands. 2007.
- Ruben van Gaalen. Solidarity and ambivalence in parent-child relationships. 2007.
- Djamila Schans. Ethnic diversity in intergenerational solidarity. 2007.
- Ingrid Doorten. The division of unpaid work in the household. A stubborn pattern? 2008